

УДК 123:159.9

Припинення в категорії свобода

TERMINATION IN THE CATEGORY FREEDOM

МУРАШКІН Михайло – доктор філософських наук, професор кафедри міжнародних відносин і соціально-гуманітарних наук, Дніпровський державний університет внутрішніх справ, просп. Гагаріна, 26, м. Дніпро, 49000, Україна

MURASHKIN Mykhailo – Doctor of Philosophy, Professor of the Department of International Relations and Social and Humanitarian Sciences, Dnipro State University of Internal Affairs, 26, Gagarin Ave., Dnipro, 49000, Ukraine

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-7656-664X>

DOI <https://doi.org/10.54891/2786-7005-2022-1-2>

Анотація. Відкритим питанням є зв'язок такого конкретного стану психічного життя людини як стан припинення з філософською категорією свобода. Тому метою дослідження є доведення подібностей категорії свободи і стану припинення. Для досягнення цієї мети виявляється, за якими особливостями стан припинення, як певний психологічний стан людини, розуміється дослідником як стан свободи, за якими властивостями-характеристиками він має можливість входити в філософську категорію як «свобода». Методологія ґрунтується на компаративному методі дослідження, тобто на порівнянні характеристик категорії свобода і стану припинення. У цьому дослідженні метод компаративістики являє собою виявлення зв'язків на основі зіставлення різних станів людини як явищ проявів психіки та категорій філософії, які змінювали свій зміст у різних історичних періодах. Тобто розглядаються різні стани людини і виявляються властивості-характеристики стану припинення, стану, який досліджується. При цьому розглядаються різні погляди на свободу як філософську категорію в її історичних змістовних змінах. Навіть розглядаються постійність і змінність у різний історичний час. Наукова новизна полягає в тому, що вперше розглядається порівняння категорії «свобода» і стану припинення. Проаналізована документальна література, на основі якої виділена головна властивість такого стану людської свідомості як припинення. За цією головною характеристикою був проведений аналіз порівняння стану «припинення» і філософської категорії «свобода». Виявлені основні властивості-характеристики стану припинення. Ці властивості-характеристики зіставлені з характеристиками, які має категорія «свобода». Висновки показують, що характеристики стану припинення подібні до характеристик категорії «свобода». Доведено, що стан припинення є складником категорії «свобода». Тобто доведено, що властивості-характеристики стану припинення збігаються з характеристиками категорії «щастя». Встановлено, що переживається стан, при якому людиною відчуваються самодостатність і свобода. На деякий час зникають усілякі бажання. Доведено, що стан припинення – це повна свобода від бажань, відсутність бажань. Також встановлено, що немає потреби у зовнішніх враженнях. Людина вільна від усіляких залежностей. Відчувається свобода. На прикладах документалістики релігійно-містичної культури встановлено, що в стані відчуття свободи, як і в стані припинення, людина вивисується над своїми бажаннями, володіє собою, вона звільняється від дрібних бажань. Цим стан свободи і стан припинення є подібними.

Ключові слова: категорія, свобода, стан, припинення, складник, подібність.

Summary. An open question is the connection of such a particular state of mental life of a person as a state of termination with the philosophical category of freedom. Therefore, the purpose of the study is to prove the similarities of the category of freedom and the state of termination. To achieve this goal, it is manifested by what features the state of termination, as a certain psychological state of a person, is understood by the researcher as a state of freedom, by what properties and characteristics he has the opportunity to enter the philosophical category as «freedom». The methodology is based on a comparative method of research, that is, on the comparison of the characteristics of the category of freedom and the state of termination. In this study, the method of comparativeism is the identification of connections based on the comparison of different human states as phenomena of manifestations of the psyche and categories of philosophy that changed their content in different historical periods. That is, various human states are considered and the properties-characteristics of the state of cessation, the state under investigation, are revealed. At the same time, different views on freedom are considered as a philosophical category in its historical meaningful changes. Permanence and change at different historical times are even considered. The scientific news is that for the first time a comparison of the category of «freedom» and the state of termination is considered. The documentary literature on the basis of which the main property of such a state of human consciousness as termination is highlighted. According to this, the main characteristic was the analysis of the comparison of the state of «termination» and the philosophical category «freedom». The main properties-characteristics of the termination state have been identified. These properties-characteristics are compared with the characteristics of which the category «freedom» has. The conclusions show that the characteristics of the state of termination are similar to the characteristics of the category «freedom».

It is established that there is a state in which a person feels self-sufficiency and freedom. All desires disappear for a while. It is proved that the state of termination is complete freedom from desires. lack of desire. It is also found that there is no need for external impressions. Man is free from all kinds of addictions. There is freedom. On the examples of documentaries of religious and mystical culture, it is established that in a state of feeling of freedom, also in a state of cessation, a person becomes above his desires, owns himself, he is free from shallow desires. This state of freedom and the state of termination are similar.

Key words: category, freedom, state, termination, component, similarity.

Вступ. Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями зводиться до доведення того, що стан припинення є складником категорії «свобода». Категорія «свобода» є широкою і містить у собі багато понять, що відображають дійсність. Ця категорія має високий рівень абстрагування. У цьому відношенні стан припинення є конкретним станом людського життя тіла і духу. Стан припинення відображає не абстракцію, а конкретику. Але цей стан своїми характеристиками може входити в категорію «свобода». Таке положення потребує доведень.

Аналіз останніх досліджень, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми, показує, що властивості-характеристики стану припинення яскраво відображені в документальних свідченнях, коли «всі думки вмерли, і всі відчуття припинились» [10, с. 56], коли у людини «переживання себе припинилось» [16, с. 118]. Тобто, існує така властивість-характеристика, як зникнення в людині її «я», коли ви «зникли, щоб вже ніколи не бути колишнім» [10, с. 293], та демонструються інші властивості-характеристики, необхідні для аналізу. Ті ж самі теми розглядаються категорією «свобода», коли мова йде про те, що вільній людині треба «обходитися із зовнішніми благами суверенно» [27, с. 178]. Документалістика свідчить про існування стану припинення, при якому «припиняється це роблення, як непотрібне» [18, с. 38]. Але залишається не доведеним те, складником якої категорії є стан припинення.

Мета статті. Мета статті полягає в тому, щоб довести, що стан припинення є складником категорії «свобода».

Виклад основного матеріалу відбувається через демонстрацію властивостей-характеристик стану припинення і розкриття особливостей категорії «свобода». Природність феномену припинення постає в тому, що «дух виступає подвійним чином: як витвір, тобто результат творчої дії, і як самодостатня сутність (субстанція)» [26, с. 265]. Тут стан припинення – це самодостатня сутність. Також акцентується увага на незмінності властивостей-характеристик феноменів, які розглядаються в контексті історичних змін [29].

Свобода – це незалежність від чужих впливів. У цьому значення свободи збігається зі станом припинення. У стані припинення людина не відчуває чужих впливів. Знижується сприйняття впливів зовні. Точніше, вони не змінюють глибинної сутності людини. Вони поверхневі. У глибинах свого ества людина відчуває свободу. Вона не заражається зовнішнім. У стані припинення, наприклад, людина не реагує на почуту музику. Якщо до цього вона захоплювалася звучанням

музики, то у стані припинення цього не відбувається. Людина вільна. Нічим не захоплюється. Вільна від всіх впливів.

Тут бачимо повну відсутність реакції на зовнішнє. Коли людина додає своїм діям зміст, зумовлений її внутрішнім переживанням, то така свобода є свободою свідомого життя. Така свобода не має прямого відношення до стану припинення. Стан припинення просто нівелює прояви змісту. Але у цьому контексті наявне припинення того непотрібного людині змісту.

Коли під свободою розуміють самовизначення людини, то стан припинення має пряме відношення до подібних проявів людини. Адже, щоб себе визначити, необхідно і скасувати в собі непотрібне. Тому самовизначення у свідомій сфері може переходити і до сфери несвідомого, коли раптово виникає стан припинення всього непотрібного.

Тут наявне зникнення непотрібного! В історії культури свобода стає універсальною вимогою індивіда. Адже свобода провокує творчий потенціал особистості. А без творчого початку індивіда сучасна цивілізація не може прогресувати. Цивілізаційний розвиток потребує від людини свободи як самовизначення дії, так і свободи як самовизначення волевиявлення.

Необхідно відмітити, що свобода дії може проявити себе в тому випадку, коли в людському житті є альтернативи, коли відкриті альтернативні можливості поведінки. Свобода там, де людина може вибрати ту чи іншу лінію своєї поведінки. При цьому вона має відкинути неважливу, не головну, незначну лінію поведінки. А в цьому випадку помічником може бути стан припинення, коли навіть неусвідомлено відкидається непотрібне, не головне.

Звісно, «індивід тим вільніше, чим ширше вибір» [27, с. 178]. Отже, у здорової, сильної людини вибір набагато ширший, ніж у хворої і слабкої. Однак здорова і сильна людина може зіштовхнутися з проблемними ситуаціями і звузити широту свого вибору, якщо не зможе впокорити свої пристрасті. Таким чином, людина отримує велику свободу завдяки своїй вдачі. Для досягнення цього потрібен характер, здатний упокорювати пристрасті. У стані припинення пристрасті впокорюються автоматично. Натомість виникає стан поза бажанням, свобода від бажань.

Поза бажанням, або Відсутність Бажання. Опредметненням тої чи іншої потреби є бажання. Стан припинення постмодерну, коли людина «внутрішньо визнає власного іншого всередині себе» [21, с. 477], – це відсутність бажання, відсутність будь-яких бажань взагалі. Наприклад, може лунати гарна музика, але людина, перебуваючи у стані припинення, не вслуховується

в неї. Ніщо її не притягує [18, с. 46]. Людина існує у власних межах. Або людина, наприклад, увімкнула телевізор. Однак, коли вона перебуває в стані припинення, то не звертає на нього уваги. Цей телевізор, який вона увімкнула, зовсім не заважає, хоча його звук досить потужний. Людина займається своїми справами або просто споглядає за своїм внутрішнім світом. Вона перебуває наодинці з власним іншим, який є всередині неї [21, с. 477].

Постмодерністська культура визначає такі випадки як такі, коли людина отримала самість і не має потреби «у зовнішніх враженнях» [9, с. 273]. Такі стани людини можуть відтворювати містики і митці в своїй творчості; можуть описувати поети, розкриваючи «поетичний сенсовий ефект, коли у відповідному висловлюванні прочитується не тільки воно саме, а ще й дещо інше» [9, с. 273].

У повсякденному стані людина має потреби і бажання. Для їх регуляції вмикається вольовий імпульс. Люди є різні. Є люди вольові, а є люди зі слабкою волею. Вольова людина має стійкість своєї позиції, відмінну силу вольового імпульсу, спроможна загнуждати свої потяги [12, с. 252]. Але є і протилежні типажі, які не можуть «стримувати свої бажання, керувати ними, при живій чуттєвості» [2, с. 65].

Відомо, що постмодернізм щодо бажання каже не лише про припинення як про особливий стан свідомості. Постмодернізм торкається і повсякденних станів свідомості, де «бажання і мова, відтворюючись у родині, що має ядро, формують одне одного й організують особистість» [7, с. 218].

Через усілякі протиріччя, коли бажання протистоять розуму, вони все ж відіграють велику роль у формуванні особистості. Хоча бажання конфліктують із розумом, свобода стає на сторону бажання [23, с. 139]. Однак, перед вольовим імпульсом, який стримує бажання, все ж постає бажання. Попереду будь-якого вольового і розумового стоїть бажання. А «подвійність лежить у самій основі вольового акту і стає особливо помітною і наочною тоді, коли в нашій свідомості зіштовхуються декілька мотивів, декілька протилежних прагнень» [3, с. 160]. Стан припинення – це стан неподвійності, відсутності бажання, свобода від бажань.

Зрозуміло, що відсутність прагнень і бажань має бути пов'язаною із задоволенням. Однак, у людини бажань багато. Якесь бажання задовольняється, а інші продовжують існувати у нашій свідомості. Ми постійно хочемо все нових і нових вражень. Жадання і прагнення нових вражень веде людину до постійних пошуків нових відчуттів позитивного характеру. Але у стані припинення всі ці процеси зникають. У людині вмирає не одне якесь бажання, а всі наявні.

Бажання може торкнутися всього, що завгодно. Людина у своїх фантазіях може побажати навіть нездійсненого. Отже, людина може побажати мати стан, в якому вона буде сама собою. Але поглибленість цього стану – це стан припинення, стан, при якому немає ніякого бажання. Отже, людина може бажати отримати стан, при якому відсутнє усіляке бажання.

«Бажання людини бути самою собою породжує бунт: відчай породжує бунт, а бунт виражає відчай»

[6, с. 41]. Отже, бунт неминучий, тому що поглиблено бути самим собою неможливо за власним бажанням. Тобто цей стан поглибленості виникає у людини спонтанно і не залежить від бажання самої людини. Стан припинення, як глибинний стан, в якому людина є самою собою, неможливо отримати, діючи свідомо чи свідомо докладаючи зусиль.

Маючи стан припинення, людина втрачає бажання. Але це тільки на певний час. «У дію вступає глибинна сутність особистості і, зібравши розпорошені сили, на мить приводить нас до згоди із собою; ставши зараз – і тільки зараз – воістину собою, ми віддаємося бажаному» [20, с. 152]. Тобто, після стану припинення, стану, при якому немає ніякого бажання, виникає стан, коли ми віддаємося бажаному. Але це бажане вже не дріб'язкове, а найважливіше для нас і для інших людей. При цьому наша свідомість знову звужується. Адже «коли в розумі є бажання, широке освідомлення скорочується до однієї думки або відчуття, і просторовість, яка нам належить первісно, виявляється втраченою» [11, с. 63].

Тобто в людині постійно щось змінюється. Це і розкриває постмодернізм, оцінюючи різні стани людської особистості. Постмодернізм розглядає це на прикладах, порівнюючи різні напрямки культури. «За бажанням якогось наукового спостереження йде містичне споглядання» [4, с. 210].

Стан припинення – це не відкриття постмодерністської культури. Постмодерністська культура лише підсумовує те, що існувало з прадавніх часів, зафіксоване прадавніми містиками і митцями у своїх творах.

Стан припинення як відсутність бажань широко представлений у релігійно-містичному напрямку культури. Тут сам Бог може виступати в ролі істоти, яка не має ніяких бажань, якій нічого не потрібно. «Бог зовсім безпристрасний, йому нічого не потрібно. Це – аксіома Плотіна» [28, с. 279]. Тут можна розуміти все так, що конкретний стан людини піднесений і представлений як Бог. У релігійно-містичній культурі фактично представлено людину, яка має певний стан як стан Бога. Ця людина, «досягнувши трансцендентального стану, відразу осягає вищого Брахмана. Він ніколи не вболіває і нічого не бажає» [22, с. 186]. На певний час людина дійсно може не вболівати і нічого не бажати. Однак жива людина не може постійно, взагалі зовсім ніколи, нічого не бажати. У містицизмі такий стан людини розцінюється як відсутність прихильності до чогось. «Людина, яка нічого не бажає, – це людина, яка ні до чого не прагне: в цьому сутність концепції відсутності прихильності до чого-небудь у Екгарта» [24, с. 69]. Це може бути характерним для певної людини. Однак і в неї цей стан не може бути постійним та абсолютним і триває протягом певного часу. Тому в релігійно-містичній культурі маємо документальний опис багатьох випадків, коли людина спонтанно, на певний час, занурювалася у стан відсутності бажань і прагнень. «Майже вся релігійна містика має прояв у періоди конфліктів, в яких ті чи інші бажання людини пригнічуються» [25, с. 34]. Але, наприклад, «вже у віці п'ятнадцяти років я знаходив задоволення в звичайній красоті природи. Проявлялося це не тільки на відпочинку, а й в якомусь

містичному стані, що охоплює мене. Я знаю, що тисячі людей проходять через таке переживання» [25, с. 34]. Це відбувається поза вольовим імпульсом, зненацька, раптово. «Раптом, пише Саймондс, у церкві, в гостях, під час читання, в хвилини, коли моє тіло було в спокої, мене охоплювало відчуття наближення екстазу. Неспинно оволодів він моїм розсудом і волею» [5, с. 307]. Але до цього у людини був вольовий імпульс. Попередній характер життя, попередній психічний стан був вольовим. І він змінився осяянням, яке прийшло раптово, поза вольовими проявами людини.

Перед станом екстатичного осяяння, а точніше енстатного осяяння, у людини завжди присутня вольова напруга, вольовий імпульс. Тому в різних містичних школах адепт має проходити вольове загартовування. «Прагнення цих шкіл до надмірного самозагнуждання, яке пригнічувало все людське і уподібнювало душу дереву або каменю» [19, с. 40]. Але воно, за компенсаторними механізмами, пробуджувало свою протилежність, осяяння, актуалізуючи додаткові регуляторні механізми у вигляді припинення, того припинення, яке «визнає власного іншого всередині себе» [21, с. 477].

Праобраз припинення постмодерну, тобто додаткового механізму саморегуляції, коли людина «визнає власного іншого всередині себе» [21, с. 477], яке виникає спонтанно, можна знайти ще в прадавніх текстах античної філософії. Тут «Ерос зображений якраз генієм, а не богом, тому що він позбавлений усілякого самообмеження і є, навпаки, тільки вічне прагнення» [13, с. 633]. Тобто, тут, з одного боку, бачимо творчого генія і прагнення, а з іншого – самообмеження самодостатності і відсутність прагнення. З цього приводу в сучасному постмодернізмі «дух виступає подвійним чином: як твір, тобто результат творчої дії, і як самодостатня сутність (субстанція)» [26, с. 265]. Тут «самодостатня сутність (субстанція)» може розумітися як певний стан людини, коли вона умиростворено не діє, що зумовлене увімкненням додаткового механізму саморегуляції – визнання «власного іншого всередині себе» [21, с. 477], який визначає того Іншого, позбавленого бажання, якому нічого не потрібно.

Досягти подібної самодостатності, як відсутності потреб, і стану самоумиротворення, в якому людина не діє і не має бажань, можливо лише через дії та бажання. Тобто, «замість самості, яка ґрунтується на самій собі, самодостатній самості, яка може дозріти тільки через активну зустріч зі світом, тут ми маємо самість не автономну, самість, яка втягує за собою образами, бажаннями і спонуканнями» [1, с. 47]. Така самість – це неглибокий стан припинення, екстатичний. Не енстаз, а екстаз, у якому ще є бажання, концентроване, єдине, але бажання. Глибокий стан припинення – це енстаз, тобто самозаглибленість у себе, втрата бажань, визнання «власного іншого всередині себе» [21, с. 477], який одним тільки своїм поглядом зсередини себе припиняє дії.

У своєму реальному житті людина має складний комплекс станів у своєму творчому процесі. Ці стани змінюють один одного. Певний стан може швидко перетворитися на свою протилежність. Екстаз із концентрованим бажанням може швидко перетворитися на

глибокий енстаз самодостатнього характеру, який зовсім не має ніяких бажань. Про це нам може повідати пікове переживання. «Під час пікових переживань сама природа реальності може сприйматися більш чітко, а її сутність осягатися більш глибоко» [15, с. 114]. Процес осягнення свідчить про активність. Але пікове переживання – це «досконалий, повний досвід переживання, якому більше нічого не потрібно. Це самодостатній досвід» [15, с. 114]. Отже, ми бачимо, що тонкощі людських глибинних станів потребують ретельного аналізу різних перехідних стадій.

Бажання, на перший погляд, зникає, коли приходить задоволення. Задоволене бажання відступає. Але не надовго. Прагнення його повторного вдоволення швидко повертається. Більш того, бажання прагне «зберегтись як бажання» [17, с. 90]. Постмодернізм акцентує увагу на тому, що «бажання постійно відтворює в дійсності елемент випадкового» [8, с. 62]. Проте випадковість у постмодернізмі відіграє ключову роль. Перевага віддається «метафізиці бажання», яка стала утверджуватися в постмодернізмі» [14, с. 260].

Як би постмодернізм не загострював увагу на категорії бажання, не перетворював і не підіймав цю категорію на рівень всеохоплюючої метафізики, той же самий постмодернізм помічав те, що у людей є стани, в яких вони «більше не відчувають потребу в зовнішніх враженнях» [9, с. 273], у них зникають бажання; вони можуть поглинатися станом припинення, визнавати «власного іншого всередині себе» [21, с. 477].

Людина має тим більше свободи, «чим менший примус робить на неї «відкрите суспільство» [27, с. 178]. Однак, «відкрите суспільство», яке надає особистості можливість максимально розкритися у своєму творчому потенціалі, своїми законами і правилами обмежує свободу проявів людини. Тому прояв стану припинення й упокорення своїх пристрастей є доповнюючим потенціалом для збільшення проявів свободи особистості в оточенні законів і заборон, так чи інакше необхідних для існування суспільства і культури.

Спільнота людей має свободу у своїх діях відповідно до існуючих законів, створених самою цією спільнотою, а не законів, привнесених ззовні. Закони, створені спільнотою зсередини самими людьми, скеровані на загальне благополуччя всієї спільноти. Однак ці закони не можуть працювати однаково для всіх. Тому існують свободи і для окремих членів спільноти від тих або інших встановлених загальних обмежень. Спільнота людей дає перелік певних свобод як основних. До цього переліку входять свобода приватної власності на певний індивідуально-приватний простір (частка землі), свобода зібрань (клуб за інтересом, партійне зібрання), свобода слова і, найголовніше, право на життя. Подібні свободи дають можливість самостійно формувати власну життєву стратегію відповідно до встановлених меж. Це має назву «права людини».

Гіпотетично можна припустити ситуацію, коли закон дозволяє людині робити абсолютно все, що вона захоче. Навіть бути в ролі серійного вбивці. Однак, людська воля все одно обмежена певними умовами і детермінована фізичним світом. Людська воля обмежена умовами психічного і соціального характеру.

Проте всі ці обмеження, усі детермінованості не виключають свободу.

Свобода волі і свобода людських поглядів не можуть втілюватися безсвідомо чи у вигляді неприборканих проявів. У своїй визначеності умовами і детермінованості навколишнім світом фізичного, психічного і соціального характеру свобода волі і свобода людських поглядів самостійно продукують закони, за якими мають існувати люди. Свобода волі людини автономна і може формувати закони спільного життя, які мають прийматися спільнотою, або відкидати вже наявні закони і правила.

Свобода волі людини є джерелом її власної визначеності, яка продукує визначення законності. Вона є джерелом бажання діяти певним чином, і ніяк не інакше. Прояви людських почуттів, як повна автономія, на це не здатні. На це не здатний як соціальний примус, так і повна гетерономія. Однак, на це здатна проявлена свобода волі, яка може зупинитися в переживанні стану припинення й абсолютно випадково відкинути все дріб'язкове, непотрібне і неважливе.

Проявлена свобода волі, звичайно, залежить від зовнішніх умов та умовностей. Однак, вона вступає з цими умовами та умовностями у певні відносини і може їх визнавати або відкидати.

Відкидаючи ті чи інші умови та умовності, проявлена свобода волі людини своєю активністю домагається їх змін, змін умов та умовностей. У цьому процесі досить важливу роль відіграє стан припинення, коли людиною відкидається все дріб'язкове, яке заважало рухатися вперед і розвиватися.

Стан припинення припиняє і відкидає! Проявлена свобода волі, звичайно, не є незалежною субстанцією духа. Цією субстанцією є стан припинення, який припиняє всяке підпорядкування умовам та умовностям, законам і вже сформованим установкам. Припиняється підпорядкування і рух до будь-якого компромісу. Але це припинення діє певний обмежений час, поки стан припинення зупиняє в людині все незначне і дріб'язкове. А потім починається оновлення моральна дія людини. Така оновлена дія морально виправдана. Адже вона не підпадає під випадкові суб'єктивні настанови параноїдального або шизоїдного характеру. І тут важливу роль відіграє стан припинення, який знищує дріб'язкове і неважливе. Оновлена моральна дія людини також є виправданою, тому що вона дотримується оновлених законів, які піддаються універсалізації і є корисними для всієї людської спільноти.

Людські погляди можна вважати вільними, якщо вони не вписані у свавілля й анархію, а відповідають законам універсального характеру, спільним для всіх людей. Отфрид Хеффе, посилаючись на Аристотеля, вказує на те, що «вільний той, хто замість того, щоб триматися за свій стан і розтратити його, обходиться із зовнішніми благами суверенно і тим самим відрізняється щедрістю» [27, с. 178].

Обходитися із зовнішніми благами суверенно – це значить бути незалежним і самостійним по відношенню до зовнішніх благ. Але тут абсолютної суверенності, незалежності і самостійності бути не може.

Людина залежна, не самодостатня. Але деякий час може переживати стан самодостатності, стан припинення.

Стан самодостатності, іншими словами стан припинення, проявляється не часто. Стан припинення виникає раптово, несвідомо, у ті періоди людського життя, коли людина переживає кризу комунікації з іншими людьми, втратила свободу в цих відносинах, або коли ці відносини виявилися хибними, і їх треба припинити.

Стан припинення з'являється у людини, яка живе не тільки у демократичному суспільстві, для розкриття творчого потенціалу. У людини, яка живе в тоталітарному суспільстві, стан припинення частково компенсує страх, який викликає у громадян влада, втілена у сваволі узурпатора, який перебуває при владі упродовж багатьох років.

Стан припинення існує в самій природі людини і проявляє себе тоді, коли людині вкрай треба подивитись на світ іншими очима, оволодіти собою, відсторонитися від хибних прагнень, відчутти свободу від бажань. Сама природа людини своїм станом припинення дає їй можливість виживати, залишатися творчою одиницею у суспільних відносинах, навіть коли вони мають хибний характер.

Висновки. Властивості-характеристики стану припинення подібні до характеристик категорії «свобода». Доведено, що стан припинення є складником категорії «свобода».

Зроблено порівняння характеристик категорії «щастя» і властивостей-характеристик стану припинення. При розгляді документальної літератури виділена головна властивість-характеристика стану припинення. Цією властивістю-характеристикою є процес припинення всього дріб'язкового, непотрібного і неважливого в людській свідомості.

Виявлено цілий ряд властивостей-характеристик стану припинення. Ці властивості-характеристики зіставлені з характеристиками категорії «свобода», яка є доведеною як у прадавніх філософських трактатах, так і в сучасній філософії модернізму і постмодернізму.

Методом компаративістики встановлено, що стан припинення подібний до категорії «свобода» у тому, що людина має стани, в яких виникає самостійність по відношенню до зовнішніх благ, свобода від цих благ, натомість відсутні будь-які бажання в моменти досягнення мети; людина вільна від непотрібних бажань. Мету досягнуто, тому зникають різні дріб'язкові бажання, виникає свобода від непотрібних бажань. Але цей стан нетривалий, тому що людина не самодостатня, має потреби, зумовлені своїм існуванням. Встановлено, що стан припинення – це відсутність потреб, повна відсутність бажань, повна свобода від непотрібного. Навіть виникає стан, в якому немає потреби у зовнішніх враженнях, свобода від цих непотрібних вражень.

Проаналізовано документальну літературу релігійно-містичної культури, на основі якої встановлено, що стан свободи і стан припинення мають історичну особливість: людина володіє собою, своїми бажаннями, стає вільною від дріб'язкових бажань. У цьому категорія свободи і стан припинення є подібними.

Стан припинення є додатковим регуляторним механізмом вищого рівня. Зафіксовано, що в категорії «свобода» і в стані припинення відбувається важливий для людини процес руйнування застарілих уявлень, сповільнення й очищення від віджилого і дріб'язкового, що стало перешкодою для оновлення в нових умовах навколишнього середовища. Звідси і виникає свобода як очищення від дріб'язкового.

Методом компаративістики встановлено, що ми маємо справу з компенсаторністю процесів психіки. Стан

припинення припиняє всіляку дріб'язкову, неважливу діяльність. Припиняється навіть та діяльність, яка, на перший погляд, має сенс, адже у позасвідомому відкладається засторога неважливості тих чи інших дій. Але свідомо це може не мати втілення. Тому в стані припинення призупиняються ті чи інші дії. Отже, досліджуваний стан розуміється як стан припинення (termination state), в якому у свідомості і позасвідомості людини припиняються все неголовне, дріб'язкове, де відчувається свобода.

Список використаних джерел

1. Бинсвангер Л. Бытие-в-мире. Москва : Рефл-бук ; Киев : Ваклер, 1999. 336 с.
2. Бурно М. Е. О характерах людей (психотерапевтическая книга). Москва : Академический Проект ; Фонд «Мир», 2008. 640 с.
3. Выготский Л. С. Педагогическая психология. Москва : Педагогика-Пресс, 1996. 536 с.
4. Делез Ж. Представление Захер-Мазоха (Холодное и жестокое). *Венера в мехах*. Москва : РИК «Культура», 1992. С. 191–313.
5. Джемс В. Многообразие религиозного опыта. Санкт-Петербург : Андреев и сыновья, 1993. 432 с.
6. Долгов К. М. От Киркегора до Камю : Очерки европейской философско-эстетической мысли XX века. Москва : Искусство, 1990. 397 с.
7. Дрискол К. Кристева Юлія (Kristeva, Julia). *Енциклопедія постмодернізму*. Київ : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2003. С. 218.
8. Каграманов Ю. М. Метаморфозы нигилизма : О «новых философах» и «новых правых». Москва : Политиздат, 1986. 158 с.
9. Кристева Ю. Избранные труды : Разрушение поэтики. Москва : «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2004. 656 с.
10. Кришнамурти Дж. Записные книжки. Москва : Разум ; Мир Кришнамурти, 1999. 384 с.
11. Левин С. Кто умирает? Киев : София, 1996. 352 с.
12. Леонгард К. Акцентуированные личности. Киев : Вища школа, 1989. 375 с.
13. Лосев А. Ф. История античной эстетики. Поздний эллинизм. Харьков : Фолио ; Москва : ООО «Издательство АСТ», 2000. 960 с.
14. Марков Б. В. Теонимная антропология М. Шелера и М. Бубера. *История современной зарубежной философии : компаративистский подход*. Санкт-Петербург : Издательство «Лань», 1997. 929 с.
15. Маслоу А. Психология бытия. Москва : Рефл-бук ; Киев : Ваклер, 1997. 300 с.
16. Махарши Ш. Р. Собрание произведений. Москва : Издательство К. Г. Кравчука ; Тируваннамалай : Шри Раманашрам, 2003. 494 с.
17. Метц К. Воображаемое означающее. Психоанализ и кино. Санкт-Петербург : Издательство Европейского университета в Санкт-Петербурге, 2010. 416 с.
18. Мурашкин М. Г. Записи 2020 года. Дніпро : СІЧ, 2021. 210 с.
19. Нагата Х. История философской мысли Японии. Москва : Прогресс, 1991. 416 с.
20. Ортега-и-Гассет Х. Камень и небо. Москва : Грант, 2000. 288 с.
21. Ортис Л. М. «Я»/інший (self/other). *Енциклопедія постмодернізму*. Київ : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2003. С. 477.
22. Прабхупада С. Учение Шри Чайтаньи. Москва : Бхактиведанта бук траст, 1993. 383 с.
23. Селин Я. А. Феноменология интерсубъективности. Санкт-Петербург : Наука, 2004. 356 с.
24. Фромм Э. Иметь или быть? Москва : Прогресс, 1990. 448 с.
25. Хаксли Д. Религия без откровения. Москва : Знание, 1992. 60 с.
26. Халапсис А. В. Зеркало Клио : Метафизическое постижение истории. Днепр : Середняк Т. К., 2017. 381 с.
27. Хеффе О. Свобода. *Современная западная философия. Энциклопедический словарь*. Москва : Культурная революция, 2009. С. 178.
28. Шестов Л. И. На весах Иова. М. : ООО «Издательство АСТ» ; Харьков : Фолио, 2001. 464 с.
29. Halapsis, Alex, & Halapsis, Alexandros. From monarchy to republic : Kings power and public affair in ancient Rome. *Philosophy, Economics and Law Review*. 2021. 1(1). P. 5–17.

References

1. Binswanger, L. (1999). Bytie-v-mire [Being-in-the-world]. Moskva : Refl-buk ; Kyiv : Vakler [in Russian].
2. Burno, M. E. (2008). O harakterah lyudej (psihoterapevticheskaya kniga) [About the characters of people (psychotherapeutic book)]. Moskva : Akademicheskij Proekt ; Fond «Mir» [in Russian].
3. Vygotsky, L. S. (1996). Pedagogicheskaya psihologiya [Educational psychology]. Moskva : Pedagogika-Press [in Russian].
4. Deleuze, Zh. (1992). Predstavlenie Zaher-Mazoha (Holodnoe i zhestokoe) [Sacher-Masochs performance (Cold and Cruel)]. *Venera v mekhah* [Venus in Furs] (pp. 191–313). Moskva : RIK «Kultura» [in Russian].
5. James, V. (1993). Mnogoobrazie religioznogo opyta [Diversity of religious experience]. Sankt-Peterburg : Andreev i synovya [in Russian].

6. Dolgov, K. M. (1990). *Ot Kirkegora do Kamyu : Ocherki evropejskoj filosofsko-esteticheskoj mysli XX veka* [From Kirkegaard to Camus : Essays on European Philosophical and Aesthetic Thought of the Twentieth Century]. Moskva : Iskustvo [in Russian].
7. Dryskol, K. (2003). Kristeva Yuliya (Kristeva, Julia) [Krysteva Julia (Kristeva Julia)]. *Enciklopediya postmodernizmu* [Encyclopedia of Postmodernism] (p. 218). Kyiv : Vyd-vo Solomii Pavlychko «Osnovy» [in Ukrainian].
8. Kagramanov, Yu. M. (1986). *Metamorfozy nigelizma : O «novyh filosofah» i «novyh pravyyh»* [Metamorphoses of Nihilism : On the «New Philosophers» and the «New Right»]. Moskva : Politizdat [in Russian].
9. Kristeva, Yu. (2004). *Izbrannyye trudy : Razrushenie poetiki* [Selected Works : The Destruction of Poetics]. Moskva : «Rossijskaya politicheskaya enciklopediya» (ROSSPEN) [in Russian].
10. Krishnamurti, J. (1999). *Zapisnye knizhki* [Notebooks]. Moskva : Razum ; Mir Krishnamurti [in Russian].
11. Levin, S. (1996). *Kto umiraet?* [Who dies?]. Kyiv : Sofiya [in Russian].
12. Leonhard, K. (1989). *Akcentuirovannyye lichnosti* [Accentuated personalities]. Kyiv : Vyshcha shkola [in Russian].
13. Losev, A. F. (2000). *Istoriya antichnoj estetiki. Pozdnyj ellinizm* [History of Ancient Aesthetics. Late Hellenism]. Harkov : Folio ; Moskva : OOO «Yzdatelstvo AST» [in Russian].
14. Markov, B. V. (1997). *Teonomnaya antropologiya M. Shelera i M. Bubera* [Theonomic Anthropology of M. Scheler and M. Buber]. *Istoriya sovremennoj zarubezhnoj filosofii: komparativistskij podhod* [History of Modern Foreign Philosophy : A Comparative Approach]. Sankt-Peterburg : Yzdatelstvo «Lan» [in Russian].
15. Maslow, A. (1997). *Psihologiya bytiya* [Psychology of Being]. Moskva : Refl-buk ; Kyiv : Vakler [in Russian].
16. Maharshi, Sh. R. (2003). *Sobranie proizvedenij* [Collected works]. Moskva : Yzdatelstvo K. H. Kravchuka ; Tiruvannamalai : Shri Ramanashram [in Russian].
17. Metz, K. (2010). *Voobrazhaemoe oznachayushchee. Psihoanaliz i kino* [Imaginary Signifier. Psychoanalysis and Cinema]. Sankt-Peterburg : Yzdatelstvo Evropejskogo universiteta v Sankt-Peterburge [in Russian].
18. Murashkin, M. G. (2021). *Zapisi 2020 goda* [Records in 2020]. Dnipro : SICH [in Russian].
19. Nagata, Kh. (1991). *Istoriya filosofskoj mysli Yaponii* [History of Philosophical Thought of Japan]. Moskva : Progress [in Russian].
20. Ortega-i-Gasset, Kh. (2000). *Kamen i nebo* [Stone and Sky]. Moskva : Grant [in Russian].
21. Ortiz, L. M. (2003). «Ia»/inshyi (self/other) [«I»/another (self/other)]. *Entsyklopediia postmodernizmu* [Encyclopedia of Postmodernism] (p. 477). Kyiv : Vyd-vo Solomii Pavlychko «Osnovy» [in Ukrainian].
22. Prabhupada, S. (1993). *Uchenie SHri CHaitanji* [The Teachings of Sri Chaitanya]. Moskva : Bhaktivedanta buk trast [in Russian].
23. Celin, Ya. A. (2004). *Fenomenologiya intersubektivnosti* [Phenomenology of intersubjectivity]. Sankt-Peterburg : Nauka [in Russian].
24. Fromm, E. (1990). *Imet ili byt?* [To have or to be?]. Moskva : Progress [in Russian].
25. Huxley, D. (1992). *Religiya bez otkroveniia* [Religion without revelation]. Moskva : Znanie [in Russian].
26. Halapsis, A. V. (2017). *Zerkalo Klio : Metafizicheskoe postizhenie istorii* [Clio's Mirror : A Metaphysical Comprehension of History]. Dnipro : Serednyak T. K. [in Russian].
27. Heffe, O. (2009). *Svoboda* [Freedom]. *Sovremennaya zapadnaya filosofiya. Enciklopedicheskij slovar* [Modern Western Philosophy. Encyclopedic Dictionary]. Moskva : Kulturnaya revolyuciya [in Russian].
28. Shestov, L. I. (2001). *Na vesah Iova* [On the scales of Job]. Moskva : OOO «Yzdatelstvo AST» ; Harkov : Folio [in Russian].
29. Halapsis, Alex, & Halapsis, Alexandros. (2021). *From monarchy to republic : Kings power and public affair in ancient Rome. Philosophy, Economics and Law Review*, 1(1), 5–17 [in English].